

УДК 338.43

*А. В. Македонський,
професор*

О. Ю. Бабаєв,

економіст, Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва

СТАН ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА У СВИНАРСТВІ

Розглянуто сучасний стан свинарства та здійснено пошук шляхів виходу галузі з кризового стану на основі підвищення рівня інтенсифікації виробництва на базі реконструкції свинарських ферм як найбільш ефективного варіанту.

The modern is considered pig breedings and the search of ways of output of industry of crisis is carried out on the basis of increase of level of intensification of production on the base of reconstruction of pig breedings farms as most effective variant.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Тваринництво є однією з провідних галузей аграрного сектора України, призначення якої — забезпечення населення продуктами харчування тваринного походження в обсягах, що відповідають фізіологічним нормам споживання та забезпечення можливості їх експорту. Тому виробництво продукції тваринництва взагалі, й м'яса зокрема, завжди було і залишиться однією з провідних сфер у розв'язанні продовольчої проблеми, постачання населення України повноцінним харчовим білком. Отже, важливим стратегічним завданням розвитку сфери АПК є відродження тваринництва, яке останніми роками зазнало значних втрат. Має місце значне скорочення поголів'я тварин. Це в рівній мірі відноситься і до такої важливої галузі, як свинарство.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженнями питання підвищення ефективності тваринництва, в тому числі й свинарства, займалися відомі вітчизняні вчені, серед яких: Бугуцький О.А., Калінчик М.В., Мельник Ю.Ф., Топіха В.С., Рибалко В.П. та інші. Всі вони сходяться на думці про те, що свинарство — це одна з основних і найбільш продуктивних та скороспілих галузей тваринництва, яка відіграє важливу роль у забезпеченні населення м'ясом та продуктами харчування, а промисловості, сировиною. Характерною рисою цієї галузі є здатність відносно швидко нарощувати обсяги продукції, окупати додаткові вкладення в нього матеріально-технічних і фінансових ресурсів та удосконалювати техніко-технологічні, біологічні й організаційно-економічні складові виробництва.

У світовому виробництві м'яса на долю свинини припадає біля 90 млн т і по цьому показнику вона займає провідне місце серед інших галузей тварин-

ництва [1, с. 7]. При цьому відбувається інтенсивний приріст чисельності поголів'я свиней, яких на кінець 2005 року налічувалося 960,8 млн голів, що на 104,2 млн голів більше, ніж їх було в 1990 [2, с. 361].

МЕТА СТАТТІ

Висвітлення сучасного стану та пошук шляхів виходу з кризового стану галузі свинарства.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Порівняно з іншими видами сільськогосподарських тварин переваги свинарства у виробництві м'яса полягають у дуже важливих біологічно-господарських особливостях свиней. Свині відрізняються ранньою статеву багатоплідністю, коротким періодом супоросності, високою інтенсивністю росту, всеїдністю, ефективним використанням кормів і хорошою їх оплатою, приростами живої маси, високим забійним виходом м'яса і сала, які характеризуються високими смаковими якостями і калорійністю та ін.

Для цієї галузі характерно споживання малої кількості і високотранспортабельних кормів, та можливість розчленування процесу виробництва на окремі фази та стадії. Звертає увагу також адаптивна здатність свиней до інтенсивних індустріальних технологій, відносна незалежність від землі, як просторового базису для розташування виробничих об'єктів.

Все це разом узятє створюють передумови з розвитком спеціалізації і концентрації виробництва для переведення галузі на промислову основу, організації потокового виробництва свинини з застосуванням системи машин і прогресивних технологій індустріального типу.

Для України свинарство є традиційною галуззю сільського господарств. Ще не так давно, дале-

Таблиця 1. Виробництво м'яса в Україні в усіх категоріях господарств [2, с.109]

Роки	Вироблено м'яса в забійній вазі, тис. тон		Частка свинини, в %
	всього	в т.ч. свинини	
1990	4357,8	1576,3	36,2
2000	1662,8	675,9	40,6
2001	1517,4	591,2	39,0
2002	1647,9	599,3	36,4
2003	1724,7	630,9	36,6
2004	1599,6	558,8	34,9
2005	1597,0	493,7	30,9
2006	1723,2	526,1	30,5
2007	1912,0	635,0	33,2

кому 1965 році на його долю припадало 51,8% виробництва мяса. Але в наступні роки галузь втратила свої лідируючі позиції, частка в структурі м'ясного балансу поступово зменшувалася і нині вона становить уже менше третини загального виробництва м'яса (табл. 1).

Найбільших масштабів розвитку свинарство в Україні досягло в 70—80 роках минулого сторіччя. У цей період були значно збільшені обсяги капітальних вкладень у галузь, досить активно відбувався процес спеціалізації і концентрації виробництва, проводився пошук шляхів інтенсифікації кормовиробництва, удосконалення технології підготовки і роздавання кормів, способів утримання тварин, впроваджувалися нові форми організації і оплати праці.

Практично в кожному районі були організовані спеціалізовані підприємства по виробництву свинини, де свинарство відрізнялося набагато вищою ефективністю, ніж у багатогалузевих господарствах. У багатьох областях досить високими темпами велося будівництво за типовими проектами нових індустріальних комплексів, здійснювалася реконструкція існуючих свинарських ферм із впровадженням на них комплексної механізації та автоматизації виробничих процесів і прогресивних технологій вирощування та відгодівлі свиней.

Планомірно удосконалювалася і зміцнювалася матеріально-технічна база галузі, в широких масштабах здійснювалося переведення свинарства на промислову основу. Зазначені зміни, що відбувалися в ці роки в свинарській галузі, були важливими складовими процесу інтенсифікації виробництва, переведення його на індустріальний шлях розвитку, необхідними передумовами підвищення продуктивності праці в галузі, більш повного використання біологічного потенціалу свиней, забезпечення економії кормів і зниження собівартості продукції, вирішення соціальних питань, що давали можливість підняти престижність праці свинарів і закріпити тут висококваліфіковані кадри. У галузі відбувалися подальший поділ і кооперація, а також вносилися зміни в організацію управління виробництвом.

У результаті соціально-економічної кризи в країні тваринницька галузь і, зокрема свинарство, за 15 останніх років

зазнали величезних втрат. Із-за значного диспаритету цін на промислову і сільськогосподарську продукцію, відсутності коштів, незадовільного стану кормової бази, несприятливої цінової ситуації на ринку м'яса і м'ясопродуктів, відсутності державного впливу на ціноутворення та ефективного механізму підтримки галузі, низької конкурентоспроможності тваринницької продукції і значного звуження внутрішнього ринку через надзвичайно низьку

купівельну спроможність населення, свинарство протягом 1995—2004 років, а також у 2006—2007 роках, стало збитковим. Все це спричинило різке зменшення чисельності поголів'я свиней і катастрофічний спад виробництва продукції, особливо в сільськогосподарських підприємствах.

Практично знищеним виявилось велике товарне виробництво, більшість свинарських ферм і комплексів змушені були припинити свою роботу, значна частина яких уже ніколи не зможе відновити діяльність із-за повної руйнації їхньої матеріально-технічної бази. Як свідчать дані табл. 2., поголів'я свиней у сільськогосподарських підприємствах, основних виробників дешевої свинини, у 2007 році порівняно з 2000 роком скоротилося на 20,8 %.

Аналогічна ситуація має місце і в Харківській області, табл. 3. Як свідчать приведені дані цієї таблиці, у 2001 році порівняно з 1991 роком допущено скорочення поголів'я свиней у 5,2 раза, а в 2008 році — в 8,5 раза. Особливо значне скорочення поголів'я свиней має місце у шести районах східної степової природно-кліматичної підзони області — майже в 20 разів.

Слід зазначити, що процес зменшення чисельності поголів'я свиней в Україні продовжує тривати і нині.

За станом на 1 листопада 2008 року, його чисельність знизилася до 6950,8 тис. гол. і є на 2235 тис. гол. меншою, ніж була в передвоєнному 1940 році. На більшості ферм і комплексів нинішнє техніко-технологічне оснащення виробництва не відповідає су-

Таблиця 2. Поголів'я худоби та птиці по категоріях господарств на Україні, тис. гол. [3, с. 55—56]

Рік	Велика рогата худоба	У т.ч. корови	Свині	Вівці та кози	Коні	Птиця всіх видів
2000	6705,6	2476,2	4112,8	556,4	307,6	27841,0
2001	5037,3	1851,0	2414,4	413,3	249,8	25352,9
2002	4663,3	1675,2	2906,5	390,3	218,0	35163,2
2003	4193,8	1401,8	3390,8	362,1	189,6	41704,8
2004	3165,0	1100,0	2272,7	300,7	143,9	42262,8
2005	2690,6	949,9	2098,5	270,9	114,8	50557,3
2006	2491,8	866,2	2602,4	270,9	98,1	66625,3
2007	2294,6	764,0	3257,4	283,2	84,4	72219,0

Таблиця 3. Зменшення поголів'я свиней у сільськогосподарських підприємствах Харківської області в розрізі природно-кліматичних підзони (тис. гол.) [4, с. 133]

Природно-кліматичні підзони області	1991 р.	2001 р.	2008 р.	1991 р. в % до	
				2001 р.	2008 р.
1.Північно-західна лісостепова підзона (9 районів)	155,9	30,5	21,7	в 5,1 раза	в 7,2 раза
2.Північно-лісостепова підзона (5 районів)	212,2	79,1	33,7	в 2,7 раза	в 3,9 раза
3.Південно- степова підзона (7 районів)	293,9	39,0	36,0	в 7,5 раза	в 8,1 раза
4.Східна степова підзона (6 районів)	217,5	14,4	10,9	в 15,1 раза	в 19,9 раза
По Харківській області (27 районів)	879,5	160,0	102,3	в 5,2 раза	в 8,5 раза

часним досягненням науково-технічного прогресу. За винятком господарств, які об'єдналися в корпорацию "Тваринпром", в забутті зараз знаходяться такі поняття, як суспільний розподіл праці, спеціалізація і концентрація виробництва, що є важливими факторами інтенсифікації галузі.

Якщо в 1985 році на один колгосп припадало 1460 гол. свиней, а на один радгосп 1510 голів [4, с. 169, 176], то на 1 січня 2007 року середня чисельність свиней у підприємствах, які займалися свинарством, становила лише 432 голови. При цьому 61,4 % всіх сільськогосподарських підприємств мали лише до 200 голів свиней, тільки 335 підприємств із 7545 утримували їх від 1 до 3 тисяч голів, а більше 3 тис. налічували всього 137 підприємств [2, с. 104].

Нині дві третини всього виробництва свинини зосереджено в господарствах населення, що дехто вважає позитивним результатом проведених реформ. Але слід зазначити, що значне збільшення частки особистих підсобних господарств громадян у загальних обсягах виробництва свинини стало результатом катастрофічного спаду виробництва в сільськогосподарських підприємствах і аж ніяк не результатом зростання виробництва в селян, де чисельність поголів'я свиней зменшилася за останні 17 років на 1 млн голів, або на 18 %.

Незважаючи на великий відсоток загального валового виробництва свинини, можливості особистих підсобних господарств населення значно втрачені, оскільки вони в сучасних умовах позбулися істотної підтримки з боку зруйнованого у більшості районів громадського сектору.

Проблема збільшення обсягів виробництва свинини не може бути вирішена без розвитку великомасштабного виробництва в сільськогосподарських підприємствах різних організаційно-правових форм господарювання. А тому особлива увага в найближчі роки має бути зосереджена на розвитку товарного аграрного виробництва свинини ринкового типу.

Як відзначає Д.С. Дієсперов, тільки за умови концентрації тварин у тисячних і багатотисячних стадах можна повно використовувати досягнення науково-технічного прогресу. Відмовитися ж від

великого тваринництва, замінюючи його розосередженим і немеханізованим, — значить повертатися в минулі століття, а не йти вперед у ногу з часом [5, с. 4].

Задача, яка зараз стоїть перед галуззю, полягає не тільки в збільшенні виробництва свинини, але і в зниженні її собівартості та зростанні цінової доступності м'яса для якомога більшого числа населення, а також у підвищенні конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників тваринницької продукції у зв'язку зі вступом України до СОТ.

Основним шляхом досягнення цієї мети в сучасних економічних умовах є підвищення ефективності виробництва на основі поступової реконструкції існуючих свинарських ферм і

комплексів із використанням нових прогресивних технологічних рішень, створення з боку держави економічних умов для розвитку спеціалізованих господарств по виробництву свинини з оптимальною концентрацією поголів'я свиней, при якій досягається максимальний економічний ефект.

ВИСНОВКИ

1. Основні напрями інтенсифікації виробництва м'яса свиней полягають у концентрації поголів'я свиней на реконструйованих свинарських фермах і комплексах із використанням досягнень науково-технічного прогресу.

2. Можливості особистих підсобних господарств населення у збільшенні виробництва свинини обмежені, в зв'язку з тим, що вони позбулися істотної підтримки з боку зруйнованого у більшості районів громадського сектору.

3. Організація ефективного виробництва свинини може бути лише на основі великомасштабного виробництва в сільськогосподарських підприємствах незалежно від форм власності і господарювання.

Література:

1. Рибалко В.П. Тенденції і напрями розвитку свинарства / В.П. Рибалко // Ефективне тваринництво. — 2006. — № 7. — С. 7—11.
  2. Статистичний збірник "Сільське господарство України за 2006 рік / Держкомстат України / За ред. Ю.М. Остапчука. — К., 2007. — 367 с.
  3. Мамчур Л.В. Оцінка сучасного стану виробництва м'яса в Україні / Л.В. Мамчур // Економіка АПК. — 2008. — № 12. — С. 55—58.
  3. Харківська область у 2007 році (статистичний довідник) // Головне управління статистики у Харківській області.
  4. Народне господарство Укр. ССР: Юбілейний стат. ежегодник / Госкомстат УССР; Отв. За вып. М.Т. Ковальчук. — Техника, 1982. — 383 с.
  5. Дієсперов В. Наукові аспекти розв'язання проблеми дефіциту свинини в Україні // Тваринництво України. — 2006. — № 2. — С. 2—5.
- Стаття надійшла до редакції 30.07.2009 р.